

AARDE-WERK

O P L E I D I N G

Ecologische Filosofie
en Politiek

‘Stapstenen naar een
andere toekomst’

november 2018 - juni 2019
Mechelen

Uitgangspunt

Er kan geen twijfel meer over bestaan: wij staan op de drempel van een tijdperk van ecologische schaarste en beperkingen. Voedsel, drinkbaar water, grondstoffen worden krap. Neem daarbij de dramatische achteruitgang van de biodiversiteit, de ontbossing en de klimaatproblemen, alsook de verdere aangroei van de wereldbevolking die zich haast uitsluitend in de arme landen van het Zuiden zal voordoen en waarvan het grootste gedeelte in stedelijke agglomeraties van tientallen miljoenen zal trachten te overleven, en het is duidelijk dat het ecologische vraagstuk zich dringender dan ooit stelt.

Het neoliberale wereldmarktkapitalisme met zijn groei-obsessie en winststreven biedt geen enkel uitzicht op een oplossing voor deze globale problemen. Integendeel, zijn onderliggend mens- en natuurbeeld, zijn drijfveren en waarden zijn onverzoenbaar met een sociaal en ecologisch evenwichtige en duurzame wereldsamenleving die ruimte laat voor rijke en vrije natuur. Van dit inzicht doordrongen bestaat en groeit er een wereldwijde beweging voor een alternatieve toekomst en voor een andere wereld. De opleiding *Ecologische Filosofie en Politiek* is een initiatief in het kader van deze zoektocht naar een meer rechtvaardige en meer natuurverbonden bestaansvorm voor het menselijke huishouden op aarde. Wij zijn ervan overtuigd dat het natuurvraagstuk, de vraag dus naar de verhouding van de mens en zijn economie tot de ecologie een fundamentele rol speelt in deze zoektocht.

Doelstellingen en doelgroep

De ecologische crisis is een grote zorg voor veel mensen in veel verschillende opzichten: binnen de werksituatie of in de vrije tijd, in politieke partijen of in de ecologische beweging, op wetenschappelijk vlak of in natuurverenigingen zijn mensen bezig met het groene gedachtegoed. Vaak vinden zij de tijd en de weg niet voor de zo noodzakelijke reflectie en verdieping. Met deze opleiding beogen we:

- Het radicaal-kritische denken in wetenschap en filosofie met betrekking tot de vraagstellingen van de ecologische crisis en de sociaal-economische crisis, te presenteren en gezamenlijk te bespreken.
- Het debat in Vlaanderen rond de oorzaken van de ecologische crisis en de noodzakelijk te nemen maatregelen extra inhoud en ondersteuning te geven.
- Inspiratie en inhoud te verschaffen aan mensen en organisaties die zich verder willen verdiepen in deze materie en deze inzichten in hun campagnes of projecten willen integreren.

We richten ons met deze opleiding dan ook expliciet tot eenieder die zich zorgen maakt over de toekomst van het leven op aarde en over de kwaliteit van dat leven, en die tijd wil vrijmaken om daar in groep bij stil te staan en van gedachte over te wisselen. We denken daarbij aan mensen uit de oude en nieuwe sociale bewegingen en politieke partijen, aan leerkrachten, aan vakbondsmensen, andersglobalisten en pioniers in andere levensstijlen, aan mensen uit de transitiebeweging, de klimaatbeweging, de Occupy-beweging en de vele andere eenlingen en groepen op zoek naar een andere wereld...

Er is voor deze opleiding geen specifieke voorkennis vereist.

Opzet

De opleiding, die nu veertien jaar bestaat, heeft een tweejarige cyclus, en heeft al plaatsgevonden in verschillende steden. Elk jaar omvat een intensief programma van 2 weekends en 7 zaterdagen, dat uit uiteenzettingen, groepsgesprekken en discussie bestaat.

Inhoudelijk ligt de nadruk op verschillende wetenschappelijke en maatschappelijk relevante invalshoeken enerzijds, en op diepgaander filosofische analyses van het sociaal-ecologische vraagstuk anderzijds.

De opleiding *Ecologische Filosofie en Politiek* ging eerder reeds door in Mechelen (2016-2018), in Gent (2006-2008 en 2014-2016), in Leuven (2004-2006 en 2012-2014), in Brussel (2010-2012), en in Antwerpen (2008-2010). Deze folder bevat het programma van het eerste jaar van een nieuwe tweejarige cyclus in Mechelen (2018-2020).

Getuigschrift

Aardewerk verleent een getuigschrift aan wie het programma van de opleiding doorlopen heeft.

Het groene denken strekt zich uit van de meest fundamentele filosofische vraagstukken omtrent ons mens- en natuurbeeld tot vragen omtrent economie, politiek en levensstijl. Er bestaat in dit groene denken op alle vlakken een grote rijkdom aan opvattingen en visies. De opleiding beoogt dan ook geen sectaire indoctrinatie, maar een tot discussie uitnodigende inleiding in het groene gedachtegoed. Uit de verschillende onderdelen van het programma zal stilaan duidelijk worden waarin de eigenheid van het groene denken bestaat en dat deze eigenheid verder reikt dan de aandacht voor het ecologische draagvlak van de menselijke economie.

1. Weekend 9 – 11 november 2018: Kasteeltje Wijgmaal

Algemeen Inleidend

Jeanneke van de Ven: Inleiding en kennismaking

Ullrich Melle: Geschiedenis van de ecologische crisis en van de ecologische bewustwording

De ecologische crisis wijst op een verstoorde relatie tussen het menselijke en het natuurlijke huishouden. De mens en zijn cultuur vervuilen, vernietigen en ontwrichten de niet-menselijke natuur. Volgens sommigen begint de ecologische crisis met het ontstaan van landbouw en veeteelt, ruim tienduizend jaar geleden. Maar misschien moet men voor de beslissende omwenteling in de krachtsverhoudingen tussen mens en natuur nog veel verder teruggaan in de tijd, bv. tot het tijdstip waarop de mens leerde het vuur te beheersen en te gebruiken. Waar men de ecologische zondeval uiteindelijk ook denkt te kunnen vinden, het is pas in de moderne tijd, als gevolg van de Europese kolonisatie en de industriële revolutie, dat het menselijke huishouden explosief begint te groeien zowel wat het aantal mensen als wat hun verbruik aan natuurstoffen betreft.

Mijlpalen in de recente geschiedenis van de ecologische bewustwording zijn het verschijnen van Rachel Carson's boek *Silent Spring* in 1962 en van het eerste rapport aan de Club van Rome tien jaar later. De titel van het rapport *Grenzen aan de groei* benoemt het centrale ecologische probleem: hoe ver kan en mag het menselijke huishouden groeien ten koste van de niet-menselijke natuur?

De bewustwording rond de ecologische crisis kent een lange en bewogen geschiedenis waarin steeds opnieuw tot een fundamentele verandering van onze omgang met de natuur wordt opgeroepen.

Dirk De Schutter: Analyse van de hedendaagse cultuur

De hedendaagse cultuurcrisis treft het hart van de westerse beschaving. Die heeft sinds het begin van de Moderne Tijd een specifieke vorm van rationaliteit ontwikkeld – een rationaliteit die waarheid gelijkschakelt met wetenschappelijke bewijsbaarheid en objectiviteit, die de aandacht voor het betekenisvolle heeft verloren en elke vorm van transcendentie heeft gebannen. Die rationaliteit heeft meteen een specifieke vorm van activiteit in het leven geroepen – een activiteit die overal wil ingrijpen, alles wil ten nutte maken en de aandacht voor het zinvolle heeft verloren. Een uitweg uit de crisis wordt geboden door het denken dat zich over het betekenisvolle bezint, en een activiteit die open staat voor het zinvolle handelen. Heidegger en Arendt wijzen hier de weg.

2. 8 december 2018

Plaats van de Techniek

Yoni Van Den Eede: Technologie, maatschappij en democratie

Wat is het verband tussen technologie en democratie, of algemener, politiek? Sommigen menen dat technologie inherent democratie verwezenlijkt; 'van technologische vooruitgang worden we allemaal beter'. Anderen suggereren dat de twee in principe losstaan van elkaar; 'het hangt er maar van af hoe je technologie gebruikt'. Beide gezichtspunten worden helaas door de feiten onderuitgehaald: technologie moet je vooral bekijken als een soort van gematerialiseerde politiek. Al zijn de verbanden niet steeds zo duidelijk. Vooral de Amerikaanse techniekfilosoof Andrew Feenberg heeft veel aandacht aan deze problemen besteed. In deze lezing gaan we nader in op zijn werk en op de bredere problematiek. We zullen zien, met behulp van voorbeelden, hoe machtsverhoudingen – op politiek, economisch, sociaal vlak – vorm krijgen doorheen technologie, daarin tot op zekere hoogte verankerd en versteend geraken, maar tegelijk toch nog altijd kneedbaar en bekritiseerbaar blijven. Technologie moet je in die zin zeker niet slechts als een efficiënt middel-tot-een-doel bekijken, maar als diep geworteld in maatschappelijke structuren – en vice versa.

Petra De Sutter: Impact van technologie op biologie en geneeskunde, ethische grenzen en invloed op milieu en gezondheid. De case van de hormoonverstoorders.

Ook in de biologie en de geneeskunde zien we de laatste jaren een steeds snellere technologische vooruitgang. In de voortplanting, de genetica, het stamcelonderzoek, eigenlijk in alle takken van de geneeskunde, overal doet biotechnologie haar intrede. Denk maar aan genetische screening en nu ook modificatie van menselijke embryo's. Omgekeerd heeft technologie en industriële ontwikkeling een belangrijke impact op milieu en gezondheid. Zijn we de grenzen aan het bereiken van wat onze planeet, maar ook de menselijke gezondheid aankan? Plastic, fijn stof, klimaatopwarming, hormoonverstoorders... Allemaal de prijs die we betalen voor onze vooruitgang. In deze lezing zullen we dieper ingaan op

de relatie tussen mens, natuur en technologie en zullen we de grenzen opzoeken. We zullen als voorbeeld dieper ingaan op hormoonverstorende chemische stoffen. Wat ze zijn, hoe ze werken, waarin ze zitten en hoe de politieke wereld er maar niet in slaagt om ze deftig te reguleren. Een lezing dus over wetenschap, gezondheid en politiek. En over wat we als consumenten zelf kunnen doen.

3. 12 januari 2019 **Economie**

Brent Bleys en Jonas Van der Slycken: De nood om economie te herdenken voor de 21e eeuw

Het huidige economische systeem waarin groei van het Bruto Binnenlands Product wenselijk en nodig is, gaat voorbij aan de sociale en ecologische neveneffecten van voortschrijdende vermarkting, vernietiging van de commons en uitholling van sociale relaties. Alternatieve welzijns- en welvaartsindicatoren maken duidelijk dat het gangbare model faalt en aan herdenken toe is. Om onze economie toekomstvaardig te maken voor de 21e eeuw is het belangrijk om het bestaande systeem en denkbeelden te doorgronden door stil te staan bij volgende vragen: Welke aannames en abstracties binnen het dominante (neoklassiek) economisch denken, waarin marktefficiëntie geprezen wordt, zijn problematisch om een sociaal-ecologische transformatie vorm te geven? Is het de atomistische en nutsmaximaliserende homo economicus? Of is het de weigering of nalatigheid om het economisch systeem te zien als subsysteem van de biosfeer? Wat zijn de ecologische, sociale en economische grenzen aan groei? Biedt de standaard milieu-economie met het internaliseren van externaliteiten in de prijs voldoende praktische beleidshandvaten in deze tijd van milieucrisis?

Brent Bleys en Jonas Van der Slycken: Ecologische economie, ontgroei en andere alternatieve economische perspectieven

Ecologische economen zoals Herman Daly en Tim Jackson verschillen van neoklassieke economen aangezien ze het economisch systeem zien als een onderdeel van het ecosysteem. Ze pleiten voor optimale economische schaal ten opzichte van het ecosysteem en beklemtonen het belang van rechtvaardige inkomensverdeling. Ook ontgroei (degrowth/décroissance), de donut-economie, steady-state economie, economie voor het algemeen belang (common good) en groei-agnosticisme (agrowth) zijn voorbeelden die andere perspectieven bieden en resoluut breken met onze groeiobsessie. De beleidsvoorstellen die uit deze economische stromingen voortvloeien zoals een maximum- en minimuminkomen, een kortere werkweek, emissiequota, en een ecologische belastinghervorming zijn niet zomaar af te voeren als te radicaal of onhaalbaar. Deze voorstellen dienen echter begrepen te worden als een poging om de economie in dienst te stellen van de samenleving, om welvaart en inkomens rechtvaardig te verdelen en om binnen planetaire grenzen te floreren.

4. 2 februari 2019 **Klimaat: Technologie, Transitie en/of Maatschappelijke Ommekeer?**

Mathias Bienstman: De radicale implicaties van koolstofneutraliteit

We hebben de grootste moeite om ons leven voor te stellen zonder fossiele brandstoffen. Hoe gaan we ons verplaatsen, verwarmen of voeden als we geen energie meer onttrekken aan olie, gas en steenkool. Het leidt tot een wirwar aan technologische en maatschappelijke vragen die het klimaatdebat beheersen. Wat mogelijk nog moeilijker voorstelbaar is hoe niet alleen één land zoals België maar alle landen ter wereld in enkele decennia tijd naar koolstofneutraliteit kunnen evolueren. Wie heeft er belang bij...en wie niet? Hoe kan de overheid er zich op organiseren? Welke internationale ordening maakt het mogelijk? In deze lezing maken we een tussenstand op van die politieke dimensie van de energietransitie. Wat kunnen we leren uit succesvolle campagnes, beleidswijzigingen en internationale akkoorden? Wat werkt en wat niet? Daarvoor gaan we via een analyse van het speelveld in de (inter)nationale politiek in op manieren om door belangen of begeestering gedreven coalities op de been te brengen voor verandering. Centraal daarbij staat de vraag of de succeservaringen leiden naar een circulaire en hernieuwbare economie die ecologische grenzen en sociale vooruitgang maatschappelijk verankert.

Natalie Eggermont: Klimaatverandering als systeemcrisis – kan enkel een volksshock het tij nog keren?

‘Onze planeet is ziek, ze heeft 40 graden koorts’, schrijft VTM-weervrouw Jill Peeters in haar boek over de klimaatverandering. Net zoals koorts een symptoom is, is ook de opwarming van de aarde de uiting van een onderliggende systeemziekte die haar wortels heeft in ons economisch en politiek stelsel. Een economisch model gebaseerd op korte termijn winstbejag dat de mens uitbuit en de aarde plundert. Intussen gaan er nog heel wat andere alarmen af; verlies van biodiversiteit, onevenwicht in de stikstofdioxide cyclus, microplastics in de oceaan, verzuring van de oceaan, ... De klimaatcrisis is geen crisis van de natuur, maar van de maatschappij, en het aanpakken van die crisis vraagt dan ook fundamentele maatschappelijke verandering. Willen we klimaatverandering bij de wortels aanpakken, zullen we ook de absurde financiële logica, marktconcurrentie, privé-eigendom en groeidwang in vraag moeten stellen. De klimaatbeweging moet het dus opnemen tegen machtige spelers en gevestigde belangen. Wat betekent dat voor onze strategie van verandering? Wat is de rol van het individu, burgerbewegingen en de staat? Verander de wereld, begin bij jezelf? Of ligt de verantwoordelijkheid elders?

5. 2 maart 2019 Vrede en Veiligheid

Ludo De Brabander: Vrede en veiligheid: een kwestie van militairen?

Zolang de mensheid bestaat, is er ook geweld. Maar hoewel de mens verre van vreedzaam is, is hij ook niet louter oorlogszuchtig. Bovendien kan je persoonlijke agressie ter bescherming van jezelf of een dierbare niet gelijkschakelen met geweld tussen georganiseerde samenlevingen, staten onderling. Bij deze laatste speelt de onmiddellijkheid haast nooit, want er is een aanloop, een spiraal die door een andere aanpak kan worden gestopt. Het blijft een cruciale vraag: zal op een dag oorlog niet meer bestaan, overbodig worden? In de loop der jaren onder invloed van filosofen als Immanuel Kant ('Naar de eeuwige vrede') zijn er regels gemaakt die de organisatie van staten, maar ook het 'grote' geweld in goede banen moesten leiden. Hoewel de twintigste eeuw wellicht de bloedigste was uit het menselijke bestaan, zijn er tegelijk nooit zoveel vormen van overleg geweest die juist veel oorlogen hebben vermeden. Oorlog komt niet uit de lucht gevallen. Oorlog kent wortels, oorzaken. Je zou grosso modo de meeste oorlogen kunnen indelen in drie grote groepen: imperiale oorlogen, 'just wars' en ontwikkelingsconflicten. Structureel geweld, de onrechtvaardige economische orde en de sociale en ecologische consequenties daarvan, kunnen een crisisdrempel overschrijden die dan uitmondt in een open oorlog, waarbij landen of groepen onder bepaalde legitimaties naar de wapens grijpen.

Het antwoord op het bestaan van oorlog en geweld kan tweërlei zijn: militarisme of pacifisme en anti-militarisme. Na de lange reeks van oorlogen sinds het einde van de Koude Oorlog waarin het Westen rechtstreeks betrokken is, wordt het hoog tijd om het internationaal recht echt te laten primeren. Of zal geweld altijd inherent blijven aan de menselijke natuur en aan de manier waarop de mens de werelddamenleving (niet) organiseert?

6. 23 maart 2019 Radicale Ecologie

Ullrich Melle: De plaats van de mens in de natuur

Biologisch gezien is de mens een soort naast alle andere soorten, een primate nauw verwant met andere primaten. Verschillende soorten van hominiden zijn elkaar opgevolgd tot ongeveer honderdduizend jaar geleden de homo sapiens zijn opwachting maakte. Vrij vlug werd duidelijk dat deze soort verschillend was van alle voorafgaande soorten van mensachtigen. Gekenmerkt door een tot dan ongekennde vindingrijkheid begint deze soort aan haar veroveringstocht op de natuur. Met de landbouwrevolutie en het ontstaan van de beschaving lijkt de mens boven de natuur uit te stijgen en zich te bevrijden van de natuurdwang om in een zelfgemaakte wereld een hogere bestemming na te streven. De natuur wordt ofwel als vijand beschouwd in zoverre zij de ontwikkeling van het menselijk potentieel in de weg staat, ofwel dient zij als grondstof en instrument voor de uitbouw van een menselijke wereld. De ecologische crisis roept de vraag op naar de juiste verhouding tussen mens en natuur. Is de weg van de transcendentie, dwz. van de onderwerping van de natuur, een dwaalweg en moeten wij onze vervulling en bestemming zoeken in de immanentie van de natuur? Een bepaalde stroming binnen de radicale ecologie bepleit een terugkeer naar de natuur. De mens zou zich terug moeten inpassen in de natuurlijke kringlopen en een goede medeburger moeten worden in de biotische gemeenschap met respect voor het niet-menselijke leven.

Ullrich Melle: Diepe ecologie

In de hedendaagse milieu- en natuurbehoudsfilosofie is het één en al "antropoceen" wat de klok slaat: de menselijke soort heeft op de aarde voorgoed haar stempel gedrukt en we gaan daar niet over treuren. In het volle bewustzijn van onze macht en mogelijkheden om de niet-menselijke wereld gestalte te geven, gaan we iets moois maken van onze aarde, iets waarin wij het beste van onszelf kunnen herkennen. De oude natuur is dood, leve de nieuwe post-natuurlijke natuur!

De diepe ecologie was één van de voornaamste stromingen in de milieuwetenschap die opkwam voor de inherente waarde en voor het behoud van een niet-menselijke, vrije, wilde natuur. Als een dergelijke natuur voorgoed is verdwenen, wat kan dan nog de relevantie zijn van de diepe ecologie? Maar misschien moet men niet te vlug de intellectuele mode van de dag omhelzen. Kenmerkend voor de diepe ecologie is de radicale kritiek op het antropocentrisme, het waanidee dat alle waarde en betekenis in de wereld slechts betrekking hebben op de mens en zijn strevingen. In de nieuwe milieuwetenschap van het antropoceen lijkt nu juist dit antropocentrisme ten top gevoerd. We gaan trachten het rijke gedachtegoed van de diepe ecologie in kaart te brengen om naar haar blijvende actualiteit en inspiratie te peilen.

7.

6 april 2019

Radicale Ecologie

Anneleen Kenis: Eco-feminisme

De afgelopen eeuwen heeft de mens vooral geprobeerd om los te komen van de ‘natuur’. Het neo-liberaal ideaal van de mens is een fictieve constructie van een geatomiseerd individu dat mobiel en fit is en dat zich zoveel als mogelijk bevrijd heeft van de ‘lasten’ van de fysieke kant van het menselijk bestaan. De goederen die ‘hij’ consumeert, verschijnen ‘hem’ als afgewerkte diensten en producten. Hij houdt zich met andere zaken bezig dan met de materiële stromen die zijn lichaam of dat van de mensen rondom hem bepalen. In de zin dat vrouwen disproportioneel instaan voor subsistentietaken (voeden, zorgen, ...) bewaren zij ‘the dirty little secret’ dat mensen uit de niet-menselijke natuur voortkomen, zoals ecofeministe Ynestra King stelt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vrouwen overal ter wereld bij de eersten blijken om ecologische destructie op de politieke agenda te plaatsen. Bovendien spelen zij vaak een cruciale rol in die bewegingen die laten zien dat de manier waarop met de ecologische crisis wordt omgegaan nooit neutraal is. Een ecofeministisch perspectief vertrekt vanuit de historische relatie tussen de onderdrukking van vrouwen en de destructie van de natuur om een verhaal te vertellen waarin emancipatie en ecologische rechtvaardigheid samengaan. Het gaat er om de machtsstructuren waarin de ecologische crisis geworteld is op de agenda te plaatsen. Op die manier helpt een ecofeministisch perspectief ons niet enkel om opnieuw in contact te komen met de materiële kant van het menselijk bestaan, maar ook om een beweging op te bouwen waar de sociale/genderdimensie van de ecologische crisis centraal staat.

8.

4 mei 2019

Radicale Ecologie

Roger Jacobs: Murray Bookchin: Sociale ecologie en een nieuwe politiek

Murray Bookchin (1921-2006) was een Amerikaanse radicale ecologische en politieke denker en autodidact die het van laaggeschoolde migrantenjongen schopte tot één van de spilfiguren van de groene bewustwording in de Westerse wereld. Zij aan zij met mensen als Arne Naess, Rudolf Bahro, Vandana Shiva en Maria Mies maakte hij de politieke ecologie salonfähig.

Bookchins voornaamste kritiek op Marx was dat hij een ‘wetenschappelijk’ socialisme pretendeerde uit te werken dat de mens herleidt tot een ‘homo faber’ (arbeidend wezen) die zich van bij zijn ontstaan ontwikkelt door onderwerping van de weinig mensvriendelijke natuur. In de loop van die strijd met de natuur komt een arbeidsverdeling tot stand die aan de basis ligt van de latere klassenheerschappij. Bookchin daarentegen gaat ervan uit dat mensen in de oorspronkelijke ‘organische’ maatschappij zichzelf beschouwden als zijnde een complementair onderdeel van de natuur in zijn geheel. Slechts toen biologische verschillen tussen mensen onderling (gender, leeftijd, ...) gehiërarchiseerd werden veranderde ook hun verhouding tot de natuur: instrumentalisering van de natuur is dus het gevolg van het ontstaan van menselijke hiërarchieën (en later: klassen). Slechts de politieke organisatie van gelijke en solidaire gemeenschappen kan het herstel van een ecologisch evenwichtige relatie met de natuur tot stand brengen.

Dat leidt ons tot het ‘libertaire municipalisme,’ Bookchins politieke theorie, die in de ‘vrije commune’ - verankerd in stedelijke districten, wijken, dorpen en gehuchten - een nieuwe openbare ruimte ontdekt waarin alle bewoners de hen aanbelangende kwesties kunnen bespreken en erover beslissen. Zaken die de lokale ruimte overstijgen worden behandeld in een confederaal radensysteem waarbij de beslissingsmacht op communaal niveau blijft liggen.

Tal van stedelijke protestbewegingen tegen de financiële crisis van 2008 laten zich inspireren door Bookchins ‘municipalisme’, en de opgesloten Koerdische PKK-stichter en ideoloog Abdullah Öcalan vertaalde Bookchins gedachtengoed in een nieuwe emancipatorische ideologie, het Democratische Confederalisme. Ook in Vlaanderen wint het municipalisme aan invloed: denk aan de gezaghebbende stemmen van wetenschappers en activisten als David Van Reybrouck, Luc Huyse, Eric Corijn en Manu Claeys ....

9.

Eindweekend 14-16 juni 2019: Kasteeltje Wijgmaal

Kapitalisme versus Kleinschaligheid

Ullrich Melle: Inleiding

Roger Jacobs: Kapitalisme en de Aarde: Een Omschrijving, een Beetje Geschiedenis en de Kritiek

Tot ongeveer 1500 was Europa een geografisch versplinterd gebied dat zo’n 500 onafhankelijke staatjes telde die elkaar het leven zuur maakten. Het was een stukje van de wereld dat sinds de ‘waanzinnige veertiende eeuw’ (Barbara Tuchman) opvallende veranderingen had ondergaan maar in velerlei opzichten niet kon tippen aan het machtige (maar in zichzelf gekeerde) Chinese keizerrijk en het expansieve Ottomaanse Rijk. Tot de vijftiende eeuw had elk rijk, cultuur of beschaving een goede kennis van de eigen wereld maar een eerder impressionistisch beeld van een gering deel van de buitenwereld.

Na 1500 neemt de wereldgeschiedenis echter een nieuwe wending. De wereld wordt globaler en er zijn veel meer contacten en interacties op wereldschaal. Dit gaat samen met groeiende verschillen in welvaart (door plundering, onderdrukking, ongelijke ruil, culturele desintegratie). Een nieuwe groep, het Westen, neemt het voortouw en andere delen van de wereld raken steeds verder achterop: er is sprake van het ontstaan van een ‘Grote Kloof’.

Als interne motor achter die verschuiving wordt dikwijls het zich ontplooiende ‘kapitalisme’ gezien. Die term verwijst eigenlijk naar een dubbele breuk. Enerzijds naar een economische en sociale omwenteling in een voorheen overwegend agrarische productiewijze. Tegelijkertijd is het ook verbonden met de politieke en sociale Franse Revolutie (1789) die brak met de traditionele verticale standenmaatschappij en het religieus geïnspireerde wereldbeeld. De doorbraak van het kapitalisme kan inderdaad beschouwd worden als een ‘revolutie’ op voorwaarde dat we ‘revolutie’ opvatten als een proces (uitgesmeerd over een paar eeuwen) en als een pluriforme omwenteling: niet enkel op technologisch en commercieel vlak, maar ook op het vlak van de arbeid, het productieproces, de maatschappij, de levenswijze, het mens- en wereldbeeld en de ... ecologie. Econoom en antropoloog Karl Polanyi sprak in dit verband van een ‘Grote Transformatie’ (1944).

Onze kennismaking met het kapitalisme zal het accent leggen op:

(1) het historische karakter van het kapitalisme, (2) specifieke kenmerken waarmee het zich onderscheidt van andere samenlevingsmodellen, (3) zijn recentste verschijningsvormen en (4) de veel gehoorde bezwaren die tegen het kapitalisme gemaakt worden. We sluiten beknopt af (5) met de vraag over de noodzaak maar ook de mogelijkheid van post-kapitalistische alternatieven.

Marius de Geus: De noodzaak van Krimp en het belang van Vrijwillige Eenvoud

Door vele auteurs is de vraag gesteld naar de houdbaarheid van onze groeieconomie. Al bij 19e eeuwse denkers als J.S. Mill, Henry Thoreau en William Morris, en later bij Ivan Illich, Ernst Friedrich Schumacher, Lewis Mumford, en Serge Latouche zijn leerzame ideeën te vinden over het thema décroissance. In de moderne tijd zijn het auteurs als bv. Kenneth Galbraith, Arne Naess, Herman Daly, David Pearce, Tim Jackson en Peter Tom Jones die uitgebreid hebben geschreven over het belang van andere, nieuwe vormen van economische ontwikkeling. Een aantal van hen benadrukt dat deze alternatieve vormen van “groei” hoe dan ook samen dienen te gaan met andere wijzen van consumptie, innovatieve levensstijlen en vormen van vrijwillige eenvoud. Wat zijn de kenmerkende verschillen tussen deze krimpdenkers? Waar liggen de voornaamste overeenkomsten in maatschappelijke en politieke strategieën en doeleinden? Hoe kunnen wij de hindernissen en drempels wegnemen die tot nu toe hebben verhinderd dat deze denkbeelden over “krimp/decroissance” ruimere aandacht krijgen en werkelijk serieus worden genomen binnen het wetenschappelijke, sociale en politieke debat. En last but not least; hoe kunnen de burgers worden overtuigd van deze inzichten en op welke manieren kan voldoende maatschappelijk draagvlak worden verkregen voor een harde breuk met het huidige dominante groeidenken.

Lesgevers

De verschillende onderdelen van deze opleiding worden gegeven door mensen uit de brede ecologische beweging en uit de academische wereld:

Jeanneke van de Ven, psychologe, ecofeministe, coördinator Aardewerk.

Ullrich Melle, emeritus professor milieufilosofie KULeuven, Aardewerker.

Dirk De Schutter, emeritus hoogleraar filosofie aan de KUL/HUB.

Petra De Sutter, fertiliteitsexperte UZ Gent, senator en lid van de Raad van Europa voor Groen.

Yoni Van Den Eede, techniek-, media- en cultuurfilosoof, postdoctoraal onderzoeker van het FWO en parttime onderzoeksprofessor Vrije Universiteit Brussel.

Brent Bleys, docent duurzame ontwikkeling en milieu-economie en -beleid, vakgroep Economie, faculteit Economie en Bedrijfskunde, UGent.

Jonas Van der Slycken, doctoraal onderzoeker, vakgroep Economie, faculteit Economie en Bedrijfskunde, UGent.

Mathias Bienstman, beleidscoördinator Bond Beter Leefmilieu en auteur van *Op eigen kracht* (Borgerhoff & Lamberigts, 2017).

Natalie Eggermont, klimaatactiviste, machiniste bij Climate Express en spoedarts.

Ludo De Brabander, woordvoerder Vrede vzw: bewapening, militarisering, Midden-Oosten, auteur van *Oorlog zonder grenzen* (EPO, 2016).

Anneleen Kenis, post-doctoraal onderzoekster van het FWO-Vlaanderen en docente milieu en maatschappij King's College London.

Roger Jacobs, leerkracht Open School en publicist sociale ecologie / kritische sociale filosofie.

Marius De Geus, voormalig docent politieke filosofie en milieufilosofie, Universiteit Leiden.

Deze opleiding wordt gesteund door Oikos.

De opleiding gaat door bij een minimum aantal deelnemers van 25.

Praktisch

Data

9-11 november 2018, 8 december 2018, 12 januari 2019, 2 februari 2019, 2 maart 2019, 23 maart 2019, 6 april 2019, 4 mei 2019, 14-16 juni 2019.

Uren

Weekends: van vrijdag 19u tot zondag 17u.

Zaterdagen: voormiddagssessie van 10u30 tot 13u, broodjeslunch (inbegrepen in inschrijving) van 13u tot 14u, en namiddagssessie van 14u tot 16u30. Mogelijkheid tot nabespreking van 16u30 tot 17u30.

Plaats

Behalve het start- en eindweekend gaat de opleiding door in de lokalen (atelier 2) van de Thomas More hogeschool Mechelen, campus Lucas Faydherbe, Zandpoortvest 16, 2800 Mechelen. Deze locatie ligt op 950 m van het station Mechelen. Een uitgebreidere wegbeschrijving volgt na inschrijving.

De weekends gaan door in 'Het Kasteeltje' in Wijgmaal.

Prijs

Afhankelijk van je inkomen. De normale prijs is €520, eventueel in schijven te betalen. De minimumprijs voor kleine inkomens is €370. De werkgeversprijs bedraagt €700. In deze prijzen zijn de verblijfskosten voor de twee weekends en de broodjeslunches inbegrepen.

Voor diegenen voor wie het volgen van deze opleiding om financiële redenen moeilijk is, behoort een studiebeurs tot de mogelijkheden. Aardewerk zoekt sponsoring en stelt een aantal beurzen van €100 beschikbaar. Deze beurs kan met een korte motivatiebrief worden aangevraagd op info@aardewerk.be.

Het inschrijvingsgeld mag gestort worden op de rekening van Aardewerk IBAN: BE27 5230 8099 4873, BIC: TRIOBEBB, met vermelding: 'Opleiding 2018-2019 Mechelen'.

Inschrijving

Inlichtingen en inschrijven: telefonisch of elektronisch bij:

Aardewerk

Korte Herendaalstraat 8

3210 Lubbeek

0485/965644

info@aardewerk.be

www.aardewerk.be

Meer over Aardewerk

Aardewerk is een groep mensen, die zich laat inspireren door het ideeëngoed van de radicale ecologie en die vanuit deze inspiratie aan zelfverandering en maatschappelijke verandering wil werken.

Aardewerk wil tevens een ontmoetingsplaats zijn voor alle mensen die op zoek zijn naar nieuwe leefwijzen die minder vervreemdend, minder verkwistend, minder gehaast en dwangmatig, die ecologisch meer duurzaam, solidair, rechtvaardig en vreugdevol zijn.

Aardewerk wil bijdragen tot de uitbouw van een netwerk tussen bewegingen, groepen en initiatieven die vanuit ecologische, sociale en spirituele bewogenheid de bestaande opjaag-en verspillingseconomie afwijzen en die voor een mens- en natuurvriendelijke samenleving ijveren.

Aardewerk schreef een manifest over de sociaal-ecologische crisis, zie website: www.aardewerk.be